

KÖNYVISMERTETÉSEK

ŠPIDLÍK, T., *Hogyan imádkozunk (150 kérdés és felelet)*, (Nagy Szent Bazil Rendi Növérök Kiadványai 3), Máriapócs 2000, 64 p. Fűzve. ISBN 963 00 5183 4 ISSN 1416 8972

Érdekes a könyv címe. Elsősorban nyelvtani szempontból. Óhatatlanul fölmerül az emberben a kérdés, hogy nem nyelvtani hibáról van-e szó, amikor ezt olvassa a címlapon: „Hogyan imádkozunk”, nem pedig azt: „Hogyan imádkozzunk”. El kell olvasni ahhoz a könyvet, hogy rájöjjön az ember: tényleg nincs nyelvtani hiba a címben. Ugyanis a szerző sokkal inkább bemutatni akar, semmint parancsolni. Százötven kérdésre adott feleletben mutatja be a keleti egyháznak azt a mérhetetlen gazdagságát, amellyel a benne élő hívek megélhetik Istennel való kapcsolatukat. Mielőtt azonban abba a hibába esnénk, hogy csak a gyakorló keleti keresztények számára ajánlanánk a könyvet, gyorsan le kell szögezni, hogy egyszerű megfogalmazása révén mindenkinek szól. Nyolc nagy témakörben – Mi az imádság? Kihez imádkozunk? Szükséges-e, hogy külső megnyilvánulásai is legyenek az imának? A szóbeli ima és annak változata; Mit kérjünk az Úristentől? Mi az elmélkedés? Ki szemlélődik? Lehet-e szüntelenül imádkozni? – megadja a legszükségesebb szempontokat az imádsághoz. Alapkonceptióként a keleti atyák tanítását lehet felfedezni benne: „Az ima az értelem felemelése Istenhez”. S ugyancsak jelen van benne a másik nagy alapelv: „Az imádság az Atyához szól a Fiú által a Szentlélekben” – s ennek következtében Isten kegyelmi ajándéki ugyanígy érkezik az ember felé: „Az Atyától, a Fiú által a Szentlélekben”.

A százötven kérdés megfogalmazásával a szerzőnek sikerült felvetnie azokat a legfontosabb témákat, amelyek a legegyszerűbb emberek számára is fontosak – sőt a keresők lelkében is ott visszhangzanak. Tehát ebből a szempontból is nagyon hasznos a könyv. De talán éppen ezzel lehet magyarázni, hogy Špidlík atya – a keleti lelkiség nagy ismerője és oktatója, akinek ezt a művét is ez a lelkiség hatja át – nem szentelt külön fejezetet a liturgikus imádságnak. Mindenesetre több mint érdekes, hogy a jelen, ukrán nyelven megjelent kötetet követő bővebb

olasz változatban *Pregare nel cuore. Iniziazione alla preghiera*, Roma 1996, ²1997, ³1997) már van egy fejezet a liturgikus imáról is. Teljesen elfogadva, csak megerősíteni tudjuk azt, amit az olasz kiadó írt a könyv bemutatására: „Az imádság olyan, mint az élet. S valójában az imádságot nem meghatározni, hanem élni kell. Bizonyos módon azonban meg kell kísérelni olyan szempontok alapján leírni, amelyek megadják, hogy ténylegesen mit is jelent az ima. Ebben a kis kötetben Špidlík atya lényegi és felfogható összképben vezet be az imádság alapvető témáiba”.

(Ivancsó István)

NAGYMIHÁLYI, G., *A Nagyböjt szakrális kultúrája a keresztény keleten*, Hajdúböszörmény 2001, 103 p. Kötve. ISBN 963 440 080 9

Rövid idő alatt újabb könyvvel ajándékozta meg a szerző azokat az olvasókat, akik a bizánci művészet és a bizánci liturgia iránt érdeklődnek. Az 1999-ben megjelent *Eszkatológia és misztika a keresztény keleten. Művészettörténeti tanulmányok* című kötetének módszerét folytatva, az általa többszörösen hangsúlyozott „Gesamtkunstwerk” együttesében szemléli és szemlélteti az ikonfestészetet, a szakrális építészetet és a liturgikus költészetet ebben az új könyvében is. Itt azonban – a címnek megfelelően – a Nagyböjtre koncentrál a vizsgálódásában.

A könyv gyakorlatilag öt nagy témakört tartalmaz. A bevezetés után egy alapos áttekintést nyújt a „lelkiség, aszkézis, böjt” hármasságáról, melyek a liturgiában gyökereznek, s belőle táplálkoznak. Ennek szellemében különösen szimpatikus a szerző összegzése: „Lényegében nincs is magán ájtatosság, mert az egész emberi élet liturgia, a személyes sors a liturgia napi, heti és éves, benne a legfontosabb nagyböjti és húsvéti ritmusához igazodik” (18. lap). A következő rész az „Aszkézis és liturgia” címet viseli. A szerző ebben az aszkézis történetének kiemelkedő egyéniségeire irányítja a figyelmet, mert a népszerűségük együtt jár a liturgikus szövegek bőségével és ikonográfiájuk jelentőségével. Így követi egymást Illés próféta, Keresztelő Szent János, Oszlopos Szent Simeon, Egyiptomi Mária, a pusztai atyák, szentéletűek, remetéik bemutatása. Egy újabb rövid rész „A nagyböjt: dráma, eszmeiség, kultúra” témáját öleli fel. Ugyancsak egy rövid rész foglalkozik „A nagyböjt közvetlen előzményei” leírásával, majd „A nagyböjt jeles napjai” következnek, s ebben a részben helyet kapnak a „Különleges böjti szertartások” és „A nagyhét első három napja” (itt elírás történt, ugyanis

a címben is, a szövegben is a nagybőjt első három napjáról ír a szerző), majd a többi nap is. Közben – a Nagypéntekkel kapcsolatban – ismételtén is szerepel a Szent Kereszt tiszteletének bemutatása, mint már a Kereszthódoló vasárnapnál történt, így a kettő alapján erről teljes összképet kaphatunk.

A könyvet színes képmelléklet gazdagítja; a szövegek közti fametszetek – melyek egy 1738-ból származó leMBERGI *Anthologionból* valók – szintén emelik az értékét, mint ahogy a függelékként közölt liturgikus szövegek is. A könyv végén angol és német nyelvű összefoglaló található. (A képek jegyzéke csak a tartalomban szerepel, mégpedig címként, így az oldalszámok csúsznak.)

Nem pusztá illusztráció – annál sokkal több – az a sok, gazdag tartalmú és gyönyörű liturgikus szöveg, amit a szerző jó érzékkel megválogatva idéz. Igaz, hogy ennek ellenére is többször – összesen ötször: a 30., 32., 37., 74. és a 97. lapon – hivatkozik arra, hogy a nagybőjti liturgikus szövegeknek nincs meg a magyar fordítása, illetve nem hozzáférhető, pedig már két éve megjelent Orosz Atanáz fordításában a *Triódion* (B/5-ös méretben, 835 lapos terjedelemben): *Nagybőjti énektár, vagyis a három ódás bűnbánati énekek könyve, amely a szent nagybőjtben végzendő összes szent szolgálatot tartalmazza*, Nyíregyháza 1998. Sőt, recenziót is készített róla a jelen sorok szerzője magyarul: *Athanasiana* 7 (1998) 156; olaszul: *ibid.*, 160-161.

A kötet végén található angol és német nyelvű összefoglaló a nem magyar olvasó számára is bepillantást enged az értékes könyv tartalmába.

A könyvhöz dr. Szilárdfy Zoltán művészettörténész, áldozópap, egyetemi oktató írt kedves, meleg hangú előszót, amely szintén a könyv értékes mivoltát igazolja. (Ivancsó István)

IVANCSÓ, I., *Moisej Ugrin – nello specchio del suo culto liturgico*, (Bibliotheca Athanasiana 1), Nyíregyháza 1997, 104 p. Rilegato ISBN 963 04 8729 2

Dr. Ivancsó István görög katolikus pap és teológiai tanár a Nyíregyházi Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskolán. Nyolc könyv és több cikk szerzője, melyek elsősorban a bizánci liturgia és a magyar görög katolikus liturgia témájában születtek. 1997-ben Nyíregyházán megjelentette olasz nyelven Magyar Mózes szerzetes életének és tiszteletének szentelt művét.

Magyarországon kb. 300 ezer görög katolikus magyar él, akik nagyobbreszt ruszin származásúak. Saját görög katolikus püspökségük van Nyíregyházán, sok parókiájuk, papjuk, papi szemináriumuk és teológiai főiskolájuk van. Több kiadványt is megjelentettek. Ezért jó lenne, ha görög katolikus közösségünk részletesebben is megismerne ezt a magyarországi görög katolikus közösséget.

A könyv Magyar Mózes életéről és tiszteletéről szól (született 990 körül és elhunyt 1043-ban), aki szerzetes volt, és a középkori Magyarországról származott, és aki szerzetesként a Kijevi Barlangkolostorban élt és hunyt el. Amint a szerző kiemeli, Magyar Mózes élete és tisztelete elég kevésbé ismert nemcsak Magyarországon, de magyarországi görög katolikusok között is. (Azóta megjelent magyarul is a könyv, de a recenzió szerzője még nem tud róla – *A ford. megj.*). Jó lenne, ha megjelenne oroszul és ukránul is, hogy a keleti szertartású keresztények mind görög katolikusok, mind ortodoxok megismerhessék a Kijevi Barlangkolostor egyik első szentjének életét és tiszteletét. Mivel olasz nyelven jelent meg a könyv, sok információval szolgálhat Olaszország katolikusai számára a keleti egyház egyik szentéletű szerzeteséről és tiszteletéről.

A könyv legfőbb célja bemutatni Magyar Mózesnek, egy XI. századi szentnek az életét, mert elég kevés adat található róla a régebbi és a mai egyházi irodalomban is. A szerző hangsúlyozza, hogy a szent személye olyan példává lehet, amelyet követni és tisztelni lehet a mai korban is. Ezt támasztják alá életének erényei: hit és hűség, szerzetesi tisztaság és segítség szerzetestársainak. Ha a könyv nem olasz nyelven jelent volna meg, biztosan többen kedvet kaptak volna az elolvasására egyházmegyénk területén is.

(*Janko Ramacs – Ford.: Kapcsai Viktor*)

ІВАНЧО, І., *Різдо, (Ікона і Літургія 2), Львів 2000, 58 р. Fűzve. ISBN 966-561-207-7*

Az elmúlt évben Lvovban a sztudita szerzetesek „Szviscsádo” nevű kiadója megjelentette dr. Ivancsó István magyarországi görög katolikus pap „Karácsony” című érdekes könyvét. A könyvet magyarból ukrán nyelvre Puskás László atya ültette át, aki előttünk úgy ismert, mint az újvidéki görög katolikus templom mozaikjainak megalkotója.

A szerző, Ivancsó István atya egy sorozat, egy 20 kötetből álló könyvtár megjelentetését tervezi „Ikon és liturgia” címmel, azzal a céllal, hogy minél több hívőnek elmagyarázhassa az ikon, liturgia és imádság

jelentőségét és a köztük lévő kapcsolatot. Ez azt jelenti, hogy szóba kerül: hogyan festik az ikonokat, hogyan ábrázolják a keleti egyházban az egyes szenteket, milyen szimbólumok vannak, mi a jelentésük és ezekhez hasonlóak. Egyszóval a szerző szándéka az, hogy elmagyarázza nekünk azt, amit az ikonokon gyakran látunk, de nem teljesen értünk. Ő tudatában van annak, hogy a modern ember szereti tudni, mi miért és hogyan van – nem csak a szépen megfestett ikont akarja látni, de meg is akarja érteni azt, amit lát. A mai embernek nem elég csak mondani az imádságokat, a liturgia részeit, ő ezeket meg akarja érteni, mert csak ha megérti azt, amit kimond, amit az ikonokon lát, lesz képes arra, hogy mélyebben átélje a liturgiát és az ikonok mondanivalóját.

A tervezett könyvek témája: Az ünnepek és megjelenítésük az ikonokon. Íme, a kötet szerkezete: az első fejezet a „Teológiai háttér”, ahol az ikon értelme és jelentése van elmagyarázva.

A következő fejezetben az kerül szóba, hogy Krisztus születésének ikonján hogyan és miért szerepelnek a hegyek és csillagok, a barlang, az Istenszülő, a Gyermekek, Szent József, a pásztorok és a természet, a Gyermekek fürdetése és pólyába fektetése, a három király.

A végén a karácsonyi konták – egy 24 strófaból álló karácsonyi himnusz szerepel.

A könyv könnyen érthető nyelven lett megírva az olvasók szélesebb körének igényeit figyelembe véve. Biztos vagyok abban, hogy az ilyen és hasonló könyvek érdekelnék egyházközösségeink híveit is, különösen a fiatalokat, akik nem elégszenek meg azzal, amit látnak és kimondanak, hanem érteni akarják azt, amit hallanak, látnak vagy mondanak, mert csak így tudják igazán mélyen átélni mindezeket.

(Janko Ramacs – Ford.: Kapcsai Viktor)

Лелекачъ, Н. – Гарайда, И. (зл.), *Загальна Библиографія Подкарпатя*, (Литературно-Наукова Библиотека 30), Унгарь 1944, I. часть. – Lelekács, M. – Harajda J. (szerk.), *Kárpátalja Általános Bibliográfiája*, (Irodalmi és Tudományos Könyvtár 30), Ungvár 1944. I. rész – Faksimile: Ужгород 2000, 212 p. Kötve. ISBN 966-7838-10-2

Ma már könnyű lenne megbírálni ezt a faksimile kiadásban megjelentetett bibliográfiát – különösen egy-egy szakterületre vonatkozóan –, hiszen nagyobb rálátásunk lehet az akkor heroikus munkával összegyűjtött anyagra; a módszerek is fejlődtek azóta; s nem utolsósor-

ban rendelkezésre állnak azok a feldolgozást segítő technikai lehetőségek is, amelyek akkor még teljességgel ismeretlenek voltak. S akkor még nem is szóltunk az akkori háborús körülményekről. Most, egy fél évszázad múltán, talán még nagyobb jelentősége van ennek a műnek, mint a létrejötte idején.

Nekünk, görög katolikus magyaroknak is fontos a bibliográfia megjelentetése, illetve annak faksimile kiadása. Ugyanis a két összeállító – a háborús körülmények között is – a teljességre törekedve igyekezett elkészíteni a bibliográfiát, s így a magyar nyelvű műveket, illetve a magyar szerzők ruszin műveit is belevették a gyűjteménybe az összesen bibliográfiai 2799 tétel közé. Olyan művek ezek, amelyeknek Kárpátaljjal van kapcsolatuk. Az „Előszó” világos kategorizálást ad erre vonatkozóan (10. lap). Ezek szerint a szerzők gondot fordítottak „a) valamennyi kiadvány följegyzésére, amely a századok folyamán Kárpátalja területén ruszinul, vagy cirill betűvel megjelent; b) valamennyi munkára, amelyet ruszinok ruszinul, vagy bármely más nyelven megírtak; c) minden, bármely nyelven írt munkára, amely ruszinokra, vagy Kárpátalja területére vonatkozásokkal bír”. – Így tehát eme kritériumaikkal megfelelőképpen alátámasztották a cím által felállított követelményt: „általános” bibliográfiáról van szó.

Viszont mindenképpen kritikusan kell szemlélnünk – a bibliográfia részletes áttanulmányozása után – azt a tényt, hogy az összeállítók sok esetben ruszinként kezeltek egyes színmagyar szerzőket vagy műveket. Ez különösen a liturgia szakterülete esetében van így, ahol pedig a nemzeti és egyházi identitás is kifejezésre jut. Így tehát ezeknek a magyar nyelvű liturgikus műveknek a szerepeltetése nehezen értelmezhető abban a bibliográfiában, melynek szerkesztéséhez a szerzők világos alapelveket fogalmaztak meg, amint fentebb már idéztük. A legszembe-tűnőbb, hogy az 1879-es hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság munkálkodása nyomán megjelent műveket is felsorolja (894, 943, 979, 1198. szám alatt). Pedig azokat sem nem Kárpátalján készítették (a), sem nem ruszinul írták (b), de még csak nem is a ruszinokra vonatkozik (c), hiszen éppen azoknak a híveknek és papoknak a lelki igénye szülte őket, akik magyar anyanyelvükön kívánták végezni a szent szertartásokat, és ezért évszázados küzdelmet folytattak. A könyvek fordítása Hajdúdorogon történt, vagy legalábbis hozzá kötődik, a nyomtatás pedig Debrecenben, amint jelzi is a bibliográfia. – Ugyancsak ezt lehet mondani Roskovics Ignác magyar nyelvű görög katolikus imakönyvéről (1176. tétel), amit Hajdúböszörményben készített, s szintén Debrecenben adatott ki. – A

Melles Emil által összeállított liturgikus *Anthologion* szintén bekerült a bibliográfiába (1078. tétel), holott ő a budapesti görög katolikus egyház-tanács megbízásából készítette, és Szatmárnémetiben adta ki ezt a könyvet.

A szerzők javításokat kértek az érdeklődőktől, és a nyomdaköltségeket is csökkenteni óhajtották, így 1942-től a „Literaturna Negyilya” és a „Zorja” című folyóiratokban elkezdték publikálni a bibliográfia részleteit. Ez egyben figyelemfelkeltésül is szolgált. Ugyanakkor a szerzők tisztában voltak a mű jellegéből adódóan azzal, hogy „a könyv, bár széles érdeklődésre tarthat számot, nem számíthat nagy elterjedésre” (145. lap). Lehet, hogy a faksimile kiadásra is ugyanez vonatkozik, ám az is igaz, hogy ha nem is széles, de annál élénkebb érdeklődésre számíthat a szakterület berkeiben.

(Ivancsó István)

